

İNFORMASIYA KOMMUNİKASIYA TEKNOLOGİYALARININ TƏHSİLƏ TƏTBİQİ

UOT 372.0:002

Said Seyidağa oğlu Həmidov
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

Xumar Savin qızı Calalova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

MULTİMEDIYA TEKNOLOGİYALARININ KÖMƏYİ İLƏ TƏDRİS PROSESİNİN TƏŞKİLİ

Сайд Сейдага оғлу Гамидов
доцент
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

Хумар Савин кызы Джалалова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОСРЕДСТВОМ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Said Seyidağa Hamidov
assistant professor of
Azerbaijan State Pedagogical University

Xumar Savin Calalova
Azerbaijan State Pedagogical University

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS THROUGH MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

Xülasə: Bu məqalə multimedia texnologiyalarından və onların tədrisdə mühüm əhəmiyyətindən bəhs edir. Multimedia texnologiyalarının iş prinsipi ətrafı şəkildə şərh olunur. Şəhirdir bu texnologiyalardan istifadə etməsə tədris prosesinin düzgün yerinə yetirilməsinin mühüm əhəmiyyəti ön plana çəkilir.

Açar sözlər: informasiya, multimedia, təhsil, təlim

Резюме: Эта статья посвящена мультимедийным технологиям и их значению в обучении. Автором подробно объясняется принцип работы мультимедийных технологий. Важность правильной реализации учебного процесса подчеркивается использованием этих технологий.

Ключевые слова: информация, мультимедиа, образование, обучение

Summary: This article focuses on multimedia technologies and their importance in teaching. The working principle of multimedia technology is explained in detail. The importance of the proper implementation of the teaching process is highlighted by the use of these technologies.

Key words: information, multimedia, education, training

Kompüterlərdə səs, musiqinin, fotoqrafiyanın, video-informasiyanın ötürülməsi, emalı üsulu ilə məşğul olan qurğu multimedia adlanır. Multimedia termini iki sözdən əmələ gəlmişdir:

"multi" - çox, "media" - daşıyıcı. Ona görə də multimedia dedikdə, məlumatların, o cümlədən səs, qrafiklərin, film kadrlarının və s.-nin yadda saxlanması və təsviri vasitələri başa düşülür. "Multimedia" terminini ilk dəfə 1966-cı ildə şou təşkil etmiş Bob Qoldşteyn işləmişdir. Bu, adı işıqlı tamaşa idi, lakin illər keçdikcə həmin terminin məna yükü transformasiyaya uğramışdır.

Qeyd edək ki, müasir kompüterin ən yüksək səviyyədə işləyən audio və video sistemləri var. Kompüterin ilk modellərində müəyyən qədər səs imkanları var idi. Bunun üçün kompüterin daxilə olan dinamik və MS DOS-da olan xüsusi səs çıxardan proqram istifadə olunur. Məlumdur ki, hər not üçün xüsusi tezlik və müddət təqib və bütün musiqiləri yaratmaq mümkündür. Basic, Pascal dillərində xüsusi Sound operatoru var. Məhz bu operatorun köməkliliyi ilə musiqi proqramlaşdırılır. Bu səsni keyfiyyəti ən aşağı tələbləri də ödəmir. Səs artırma imkanları yoxdur. Əsil multimedia öz tarixini 1988-ci ildən başlayır, bu vaxt Sinqapurun məşhur Creative Labs kompaniyası Xınarlı Card qurğusunu yaradıb. Hal-hazırda onlarla kompaniya bu qurğudan istehsal edir.

Son zamanlar dünyada ölkələrin rəqabətə davamlılığı artıq ciddi bir faktora çevrilib. Qloballaşma istiqaməti götürən müasir dünyada hər bir ölkənin dayanıqlı və davamlı inkişafı üçün cəmiyyətin bütün sahələrində beynəlxalq rəqabət prinsiplərinə çevik surətdə uyğunlaşmaq tələb olunur.

Qeyd edək ki, bir çox dövlətlərin dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərinə informasiya cəmiyyətinin və rəqabətə davamlı yüksək texnologiyalı milli iqtisadiyyatın yaradılması aid edilir. Bu ölkələrdə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) sahəsi inkişafın ən önəmli amili kimi çıxış edir. Məhz informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsi dövlətlərin siyasi, iqtisadi və sosial fəaliyyətində aktiv təsir edərək, iqtisadiyyatın və ictimai münasibətlərin qloballaşmasını şərtləndirir. Hazırda informasiya cəmiyyətinin ən aktual məsələlərinə təhsil sisteminin necə qurulması, təhsilin modernləşdirilməsi üçün hansı texnologiyalardan istifadə edilməsi aid edilir. Bu gün dünya iqtisadiyyatı biliklərlə sөykənən iqtisadiyyat xətti götürdü-yündən ölkələrin təhsil sistemlərindən də məhz

bu tələblərə cavab verən sistemin qurulmasını tələb edir.

Son zamanlar respublikamızda da bu sahədə müəyyən addımlar atılmışdır. Multimedia vasitələrinin tədris prosesində tətbiqi təhsil sahəsində ciddi dəyişiklərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu sahədə müəyyən proqramlar həyata keçirilmişdir. "Azərbaycanda informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə Milli Stratejiya (2003-2012-ci illər)" sənədində hazırkı dövrdə Azərbaycan üçün məhz təhsil sahəsi İKT-nin tətbiqi istiqamətləri içərisində ən yüksək prioritetə malik istiqamət hesab edilmişdir. Respublikamızda artıq təhsilin modernləşdirilməsi, təhsildə informasiya texnologiyalarının tətbiqi istiqamətində ilkin addımlar atılıb. Azərbaycan hökuməti və bir sıra beynəlxalq qurumlar tərəfindən təhsil sisteminin yenidən qurulması istiqamətində müəyyən proqramlar və layihələr keçirilmişdir.

Respublikamızda informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təhsildə tətbiqi üzrə bir sıra nəzəri məsələlər araşdırılıb və həm müsbət, həm də mənfi təsirlər ortaya çıxarılıb. Bu Konsepsiya Azərbaycanında orta ümumtəhsil sisteminə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqində mövcud vəziyyəti nəzərə alaraq əsas prinsiplərin müəyyən edilməsi və inkişaf etdirilməsinə yönəlib. Bu Konsepsiya ölkənin orta məktəblərində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinə sistemli bir baxış omlaqla bu sahədə əsas məqsəd və vəzifələri, fəaliyyət istiqamətlərini, tətbiqi olunmalı metod və mexanizmləri özdünə ehtiva edir. Respublikamızda təhsildə informasiyalaşma sahəsində yaradılan bu konsepsiyada beynəlxalq təcrübədən, o cümlədən, MDB məkanında bu sahədə müəyyən uğurları olan ölkələrin təcrübəsindən, ötən dövlət Proqramının icrası müddətində əldə olunan təcrübədən, həmçinin ölkənin təhsil sisteminə bir sıra beynəlxalq və yerli qurumlar tərəfindən gerçəkləşdirilən layihələrin təcrübəsindən istifadə olunub.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təhsildə tətbiqi hazırda respublikamızda öz inkişafının başlanğıc dövrünü yaşayır. Qeyd edək ki, respublikamızda təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsinə yönələn islahatlara 1990-cı ildən təkən verilib və bu islahatların istiqamətindən biri də təhsildə informasiyalaşdırma

olub. Eyni zamanda, İKT-dən istifadə edilməsi sahəsində son bir neçə ildə bir sıra beynəlxalq və yerli qurumlar tərəfindən də bu istiqamətdə pilot səviyyəsində müxtəlif işlər görülmüşdür. 2003-2007-ci illərdə Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Təhsil Sektorunun İnkişafı Layihəsi çərçivəsində təhsilin informasiyalaşdırılması istiqamətində bir sıra mühüm addımlar atılıb. 2004-cü ilin avqustunda Prezident İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış "Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramı (2005-2007-ci illər)" ilə bu proses sistemli olaraq başlanılıb. İnformasiyalaşdırılma hazırda ümumtəhsil məktəblərində bu proqrama uyğun şəkildə həyata keçirilir.

Qeyd edək ki, texniki vasitələr və İKT-dən istifadə şagirdlərin tədris olunan mövzunun ətrafı mənimləməsi, lazımi bacarıq və vərdişlərə yiyələnməsinə stimül verməklə yanaşı müəllimin sərf etdiyi əməyi də qismən yüngülləşdirən yüksək tədris situasiyası yaratmağa qadir olan müasir vasitələrdir. Bu vasitələrdən istifadə şagirdlərdə informasiya bazasının çoxalmasına və mövzunu asanlıqla dərk etmələrinə şərait yaradır.

Təlimin texniki vasitələrindən dinamikliyi, kütləvililiyi, mütəhərrikliliyi, külli miqdarda informasiya daşıya bilməsi digər əyani və informasiya vasitələri ilə uzlaşdırmağa imkan verir. Ona görə də həmin vasitələr orta ümumtəhsil məktəbləri, eləcə də ali məktəblərdə təlim-tərbiyə işində əvəz edilməzdir.

Təhsil prosesində milli kurikulum İKT-dən geniş istifadəni nəzərdə tutur. Kompüterdən, proyektordan istifadə etməklə mövzunun icmalı qabaqcadan hazırlanır. Motivasiyanın qu-

rulmasında mövzuya aid materiallardan internet qaynaqlarından, fləşkartlardan, əyani vasitələrdən, videomateriallardan və s. istifadə etməklə şagirdlərin diqqətini maksimum dərəcədə dərsə cəlb etmək mümkündür. Bundan başqa şagirdlər tədqiqat apararkən, ümumi nəticələr çıxararkən daha dəqiq, daha səlis işləyir, dərslər bugünkü tələblərə uyğun daha fəal, daha canlı keçir.

Şagirdlərin hərtərəfli biliklərlə təmin edilməsi onlarda bacarıq və vərdişlər formalaşdırma, yüksək mədəniyyətə və dünyagörüşünə malik şəxsiyyət kimi yetişdirməkdir. Belə tədris prosesi şagirdlərdə özünə inam hissi oyadır ki, bu da onlara sinfin və dərslərin təşkilində iştirak etməyə, öz fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə etməyə şərait yaradır. Müasir təlim metodları və İKT-dən istifadə sinif mühitində dəyişiklik etməyə və cəmiyyətin dəyərli vətəndaşları olmağa çalışan, aktiv, hər şeylə maraqlanan şagirdlərin təhsil aldığı siniflərin yaradılmasında müəllimlərə yol göstərir.

Problem in aktualığı. Ümumtəhsil məktəblərində aparılmış müşahidələrdən aydın olur ki, multimedia vasitələrindən istifadə edilməsi şagirdlərdə təlimin daha yaradıcı olması üçün çox vacibdir. Bu vasitələrin köməyiylə qurulmuş tədris onlarda yaradıcılıq qabiliyyətlərinin aşılmasına müsbət təsir göstərir.

Problem in praktik əhəmiyyəti. Məqalənin mövzu üzrə tədqiqat aparən magistrantlar, dissertantlar və ən əsası, orta məktəb informatika müəllimləri üçün faydalı olacağı düşündürülür.

Problem in elmi yeniliyi. Respublikamızın ümumtəhsil məktəblərində informatika fənninin tədrisində şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi zərurəti meydana çıxır. Bu səbəbdən də məqalənin əhəmiyyəti zəruri sayılır.

Ədəbiyyat:

1. Vüqar Haqverdiyev, AMEA, Orta məktəblərdə İKT-nin rolu, Rabitə dünyası. 2010, 30 dekabr
2. Təhsildə Qloballaşma və İKT Mövzusunda Beynəlxalq Konfransın materialları, Bakı, 2008, 17-19 May <https://moderntehsil.blogspot.com/2016/07/multimedia-nedir-ve-ondan-nece-istifade.html>
3. moderntehsil.blogspot.com, Multimedia nədir və ondan necə istifadə olunur?, 2016, 9 iyun
4. <https://az.wikipedia.org/wiki/Multimedia>
6. <http://anl.az/down/meqale/rabitadunyasi/2010/dekabr/150294.htm>
7. https://musabiqe.edu.az/upload/iblock/8ff/multimedia_.pptx/az.trend.az, Müasir innovasiyalardan istifadə: üstünlüklər və risklər (A. Aslanov - AzərTAC-ın Baş direktoru), 2011, 12 Yanvar

E-mail: calalova96@inbox.ru

Rəyçi: ped. ü. fəls.dok., dos. S. Həmidov
Redaksiyaya daxil olub: 03.01.2019.